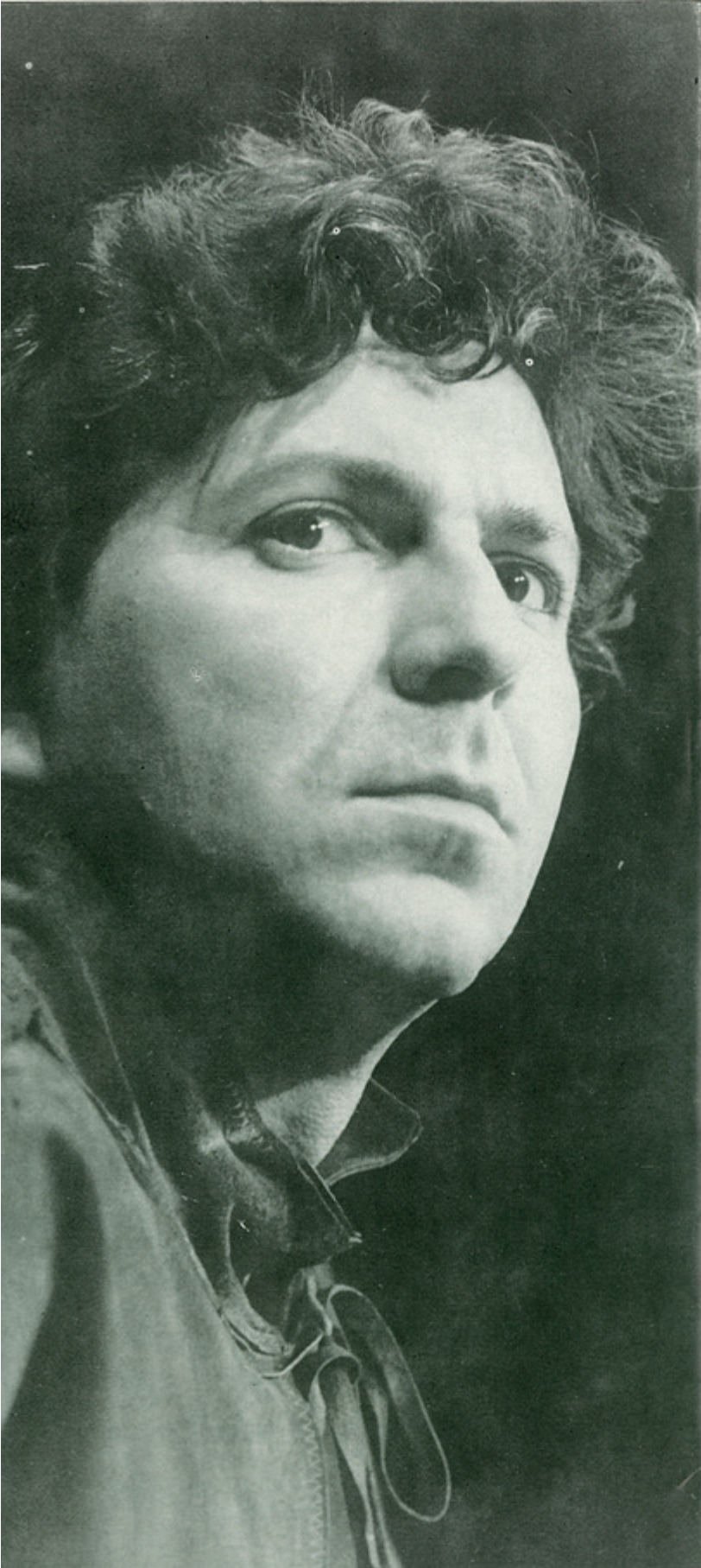

bratia

IVAN HUDEC – PETER VALO

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vyznamenané „Za vynikajúcu prácu“
a „Za zásluhy o výstavbu“

---

37. SEZÓNA

266. PREMIÉRA

bratia

IVAN HUDEC – PETER VALO

TRAGÉDIA V DVOCH ČASTIACH

Dramaturgia: Ján Laca

Scéna: František Perger

Kostýmy: Helena Bezáková a. h.

Hudba: Marián Varga a. h.

Réžia: KAROL SPIŠÁK

ČESKOSLOVENSKÁ PREMIÉRA

16. MÁJA 1987

Riaditeľka:

zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová

Vedúci umeleckého súboru: Karol Spišák

OSOBY A OBSADENIE

RASTISLAV	VLADIMÍR BARTOŇ
	Zaslúžilý umelec
SKRBEN	JOZEF DÓCZY
BOJAN	ŠTEFAN KOŽKA a. h.
KONŠTANTÍN	PAVOL VIŠŇOVSKÝ
METOD	DUŠAN LENCI
VOJNIMÍR	JÁN GREŠŠO
VOGASTIC	IVAN VOJTEK st.
SEMIŽÍZEŇ	ANTON ŽIVČIC
ZORAN	PETER MIŠÍK
JAROSLAVA	DÁŠA RÚFUSOVÁ
RUŽENA	EVA PAVLÍKOVÁ
ŽERTMILA	ŽOFIA MARTISOVÁ
BRONISLAVA	JANA STRNISKOVÁ
MOGOŇ	DUŠAN SZABÓ a. h.
POSOL	RUDOLF KRAUS
VELITEĽ STRÁŽE	ERNEST ŠMIGURA
STRÁŽE, POSLOVIA, ŽIACI, HROBÁ- RI	Externí spolupracovníci

Predstavenie vedie: Michal Kožuch

Text sleduje: Jana Koleničová

Reprodukcia hudby a zvukov: Jiří Bárta

Javiskový Majster: Jozef Drobec

Svetlá: Bernard Šiška

Scénu, parochne a kostýmy vyrobili dielne DAB pod vedením Lubomíra Mojžiša.

PÄTNÁŠŤMINUTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

AK SÚ DEJINY DEJINAMI KRÁ-
LOV A CISÁROV, VOJVODCOV A
KNIEŽAT, VÍŤAZSTIEV A DOBY-
TÝCH ÚZEMÍ, AK SÚ DEJINY DE-
JINAMI NÁSILIA, LÚPEŽE A VY-
KORISŤOVANIA, POTOM NEMÁ-
ME DEJINY. ASPOŇ NIE SME ICH
PREDMETOM. ALE AK SÚ DEJINY
CIVILIZÁCIE DEJINAMI PRÁCE,
DEJINAMI PRERUŠOVANEJ ALE
VŽDY ZNOVU A ZNOVU VÍŤAZIA-
CEJ STAVBY, POTOM SÚ TO AJ
NAŠE DEJINY. SME NÁRODOM
STAVITEĽOV. NIELEN V META-
FORICKOM ALE AJ V SKUTOČ-
NOM SLOVA ZMYSLE: VYSTAVA-
LI SME AKO MURÁRI, MURÁRSKI
MAJSTRI A ŠICHNÍCI AJ VIEDENĚ
AJ PEŠŤ. POMÁHALI SME STA-
VAŤ MNOHÉ CUDZIE MESTÁ; NE-
ROZRUMILI SME ANI JEDNO.

VIEM, ŽE NÁŠ PRÍNOS DO DE-
JÍN JE SKROMNÝ. ALE AK SA
RAZ BUDÚ MERAŤ DEJINY CIVI-
LIZÁCIE SPRAVODLIVO, ČO ZNA-
ČÍ PODĽA PRÁCE, KTORÚ KTO
DO NICH VLOŽIL, POTOM SA NE-
MUSÍME BÁŤ: NAROBILI SME SA
AŽ VYŠE PRÁVA. NEMÁME ČO
SMÚTIŤ ZA TAKZVANOU „VEL-
KOU“ HISTÓRIOU: JE TO HISTÓ-
RIA VEĽKÝCH LÚPEŽNÍKOV.

MINÁČ: DÚCHANIE DO PAHRIEB

HISTORICKÁ HRA, dráma, tragédia či komédia je vďačným námetom pre dramatika.

Poskytuje veľké možnosti na uvoľnenie fantázie, domýšľanie skutočností, vykreslenie postáv a vyjadrenie myšlienky doby, alebo cez súdobé fakty i myšlienky súčasnosti.

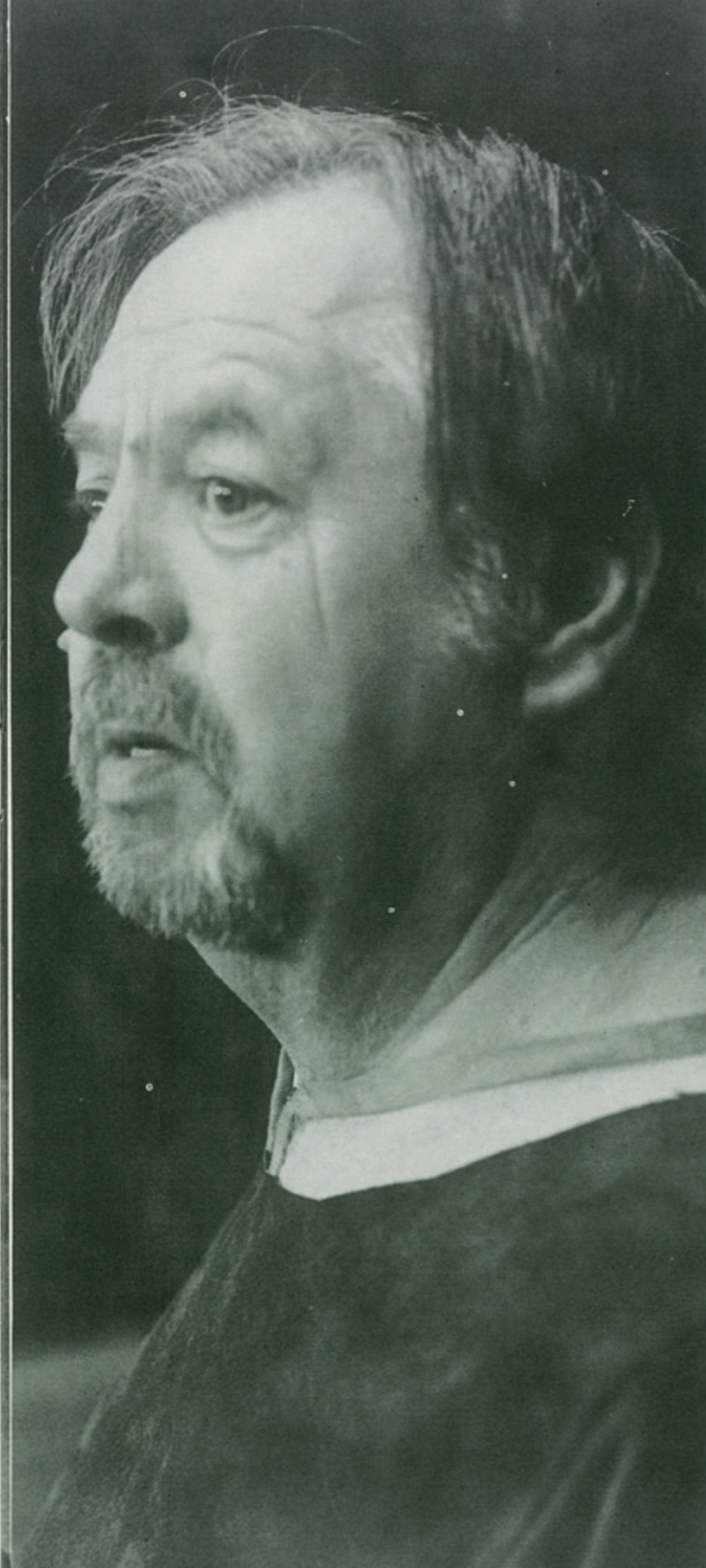
História je pre spisovateľa nesmierne lákavá látka najmä svojou variabilitnosťou a môže ju spracovať rôznymi spôsobmi.

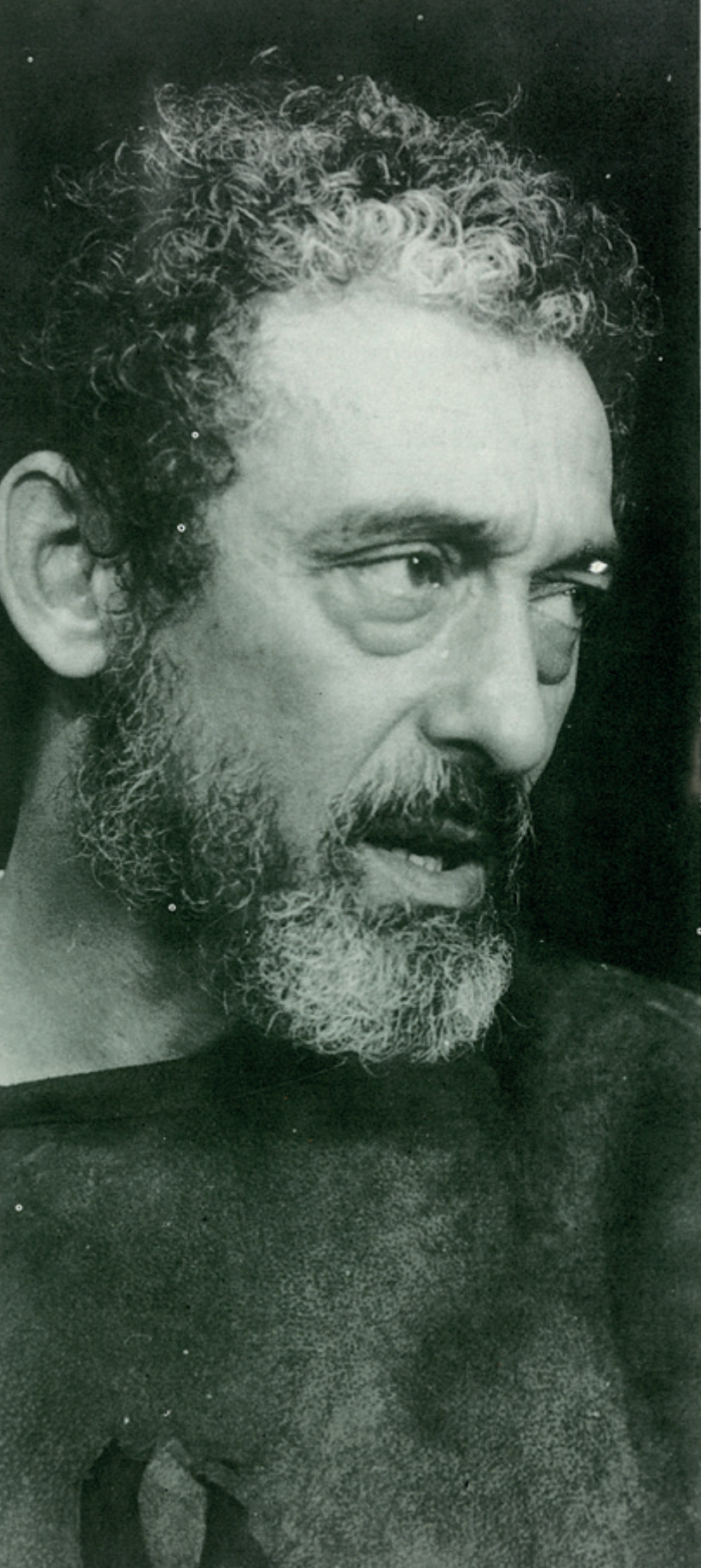
Môže sa pokúsiť o verné zobrazenie určitého dejinného úseku, čo predpokladá takmer podrobnú znalosť historických konkrétností; historické fakty sa môžu stať autorovi iba prostriedkom k vyjadreniu sa k aktuálnemu spoločenskému alebo subjektívnemu vyjadreniu, prípadne spisovateľ hľadá v historickej látke iba rámec pre istú fabulu a jej konfliktnú situáciu.

V každom prípade – a je ich oveľa viac ako sme tu uviedli – musí pre zaujatie diváka či čitateľa zosúzvuciť historickú ideu s ideou dneška, prípadne kontrastne odlíšiť porovnávaciu metódou históriu so súčasnosťou, ak nechce, aby jeho dielo ostalo iba neotickým príspevkom.

Obaja naši autori – **IVAN HUDEC** a **PETER VALO** – si uvedomili tieto možnosti, ale uvedomili si aj ťažkosti napísania hry zo síce konkrétnej, ale v mnohých prípadoch iba numericky doloženej historickej skutočnosti a preto volili spôsob domýšľania obsahovej stránky cez možné konfliktné situácie medzi postavami hry, čo im umožnilo svojím spôsobom vytvoriť i životné charaktery.

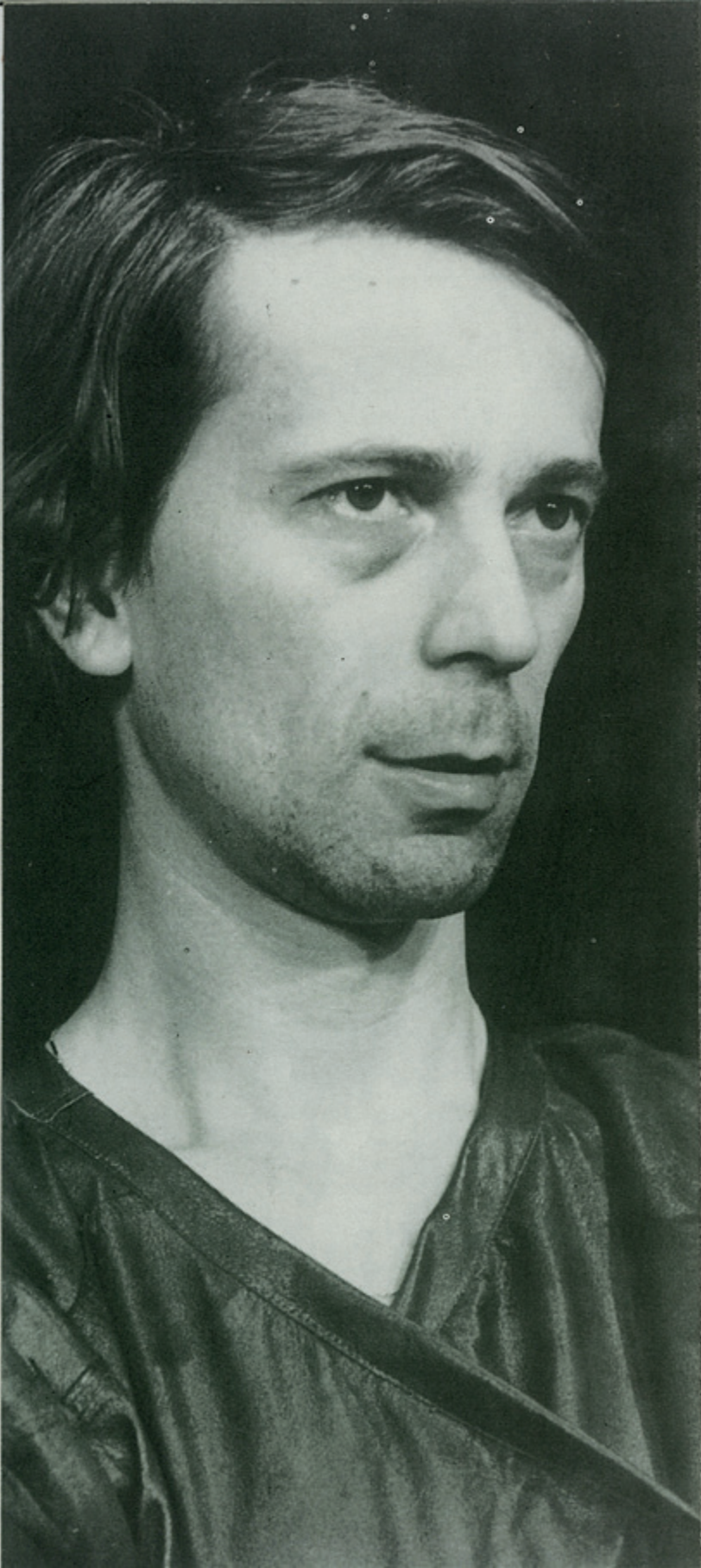
Hra voľne nadväzuje na ich predchádzajúci dramatický pokus – *Knieža*, 1985, ktorého inscenácia sa stretla s dobrým záujmom divákov i kritiky a len v našom divadle dosiahla 37 vypredaných repríz.

Autori vychádzajú zo základného historického faktu – z roku 864 – kedy Veľkú Moravu znepokojoval Východofranský kráľ Ľudovít Nemec. V auguste, na čele veľkého vojska vpadol za Dunaj a „*Rastislava obľahol v akomsi hradisku, ktoré sa v jazyku onoho ľudu nazýva Dowina, t. j. puella-dievča*“ – na Devíne.

Hoci Rastislav – pravdepodobne už po smrti svojho strýka Mojmíra – bol dosadený 846 na čelo Slovienov práve Ľudovítom Nemcom, trpkosklamal jeho očakávania a nádeje. Od samého začiatku svojho panovania upevňoval svoje postavenie vo vnútri krajiny i navonok a jeho cieľom bolo zbaviť sa vplyvu Východnej marky. Budoval hradiská, rozšíril hranice svojho kniežatstva až do Pottisia a uzatváral spojenectvo s Bulharmi. Preto už roku 855 tiahol Ľudovít Nemec proti Rastislavovi, ktorý proti nemu povstal – ale vrátil sa bez víťazstva.

Rastislav, aby upevnil svoju nezávislosť i po stránke duchovnej a kultúrnej rozhodol sa k historickému činu: obrátil sa na pápeža Mikuláša so žiadosťou o osamostatnenie Veľkomoravskej ríše zo stránky cirkevnej a o zriadenie vlastného biskupstva.

Pápež Mikuláš však jeho prosbe nevyhovел.

Preto niekedy v prvej polovici roku 863 vstupujú Rastislavoví poslanci za zvukov trúb a vírenia bubnov do auly cisárskeho paláca v Konstantinopole pred cisára Michala III. a prednášajú mu svoju žiadosť:

„Z milosrdenstva božieho zdraví sme. A prišli k nám učители mnohí z Vlách i Grécka a z Nemiec a učia nás rozlične, ale my Slovieni sme ľud prostí, a nemáme, kto by nás učil pravdu a vysvetlil zmysel. A tak, dobrý vladáru, pošli nám takého muža, ktorý by nás upravil k všetkej spravodlivosti.“

Vtedy cisár Michal prehovoril k Filozofovi Konštantínovi:

„Či počuješ, Filozof, túto reč? Okrem teba toto iný nemôže vykonať. ...Pojmi brata svojho opata Metoda a choď. Lebo vy ste Solúňania a všetci Solúňania čisto sloviensky rozprávajú.“

A tak koncom jesene 863 prichádza byzantská misia na Veľkú Moravu. Nebola to najpriaznivejšia doba. Opäť tu zúrila vojna.

Po utíšení vojnovnej búrky Konštantín a Metod sa so zápalom pustili do obrábania úhoru, ako píše autor súvekej Rímskej legendy – Gaudericus:

„Začali teda horlivo pracovať na uskutočnení toho, kvôli čomu prišli, a ich deti vzdelávať v písme, vyučovať v cirkevných povinnostiach a odstraňovať rôzne bludy, ktoré v tomto ľude našli, používať sečnú zbraň svojej výrečnosti a keď skosili a vyplienili z onoho zarasteného poľa mnohorakú trninu nerestí, rozsievať semä božieho slova.“

Konštantínovi a Metodovi nešlo však iba o šírenie a upevňovanie kresťanstva.

Na hlavnom veľkomoravskom hradisku, v sídle kniežaťa Rastislava otvorili školu a zhromáždili okolo seba početných žiakov, ktorým vstúpili kultúru vtedy poznaného sveta a etické zásady života.

Toto sú základné fakty našej histórie, ktoré rámcujú celú našu hru Bratia.

Na prvý pohľad by sa zdalo, že mocenská konfrontácia medzi Rastislavom a franským kráľom Ludovítom Nemcom, ktorá sa skončila kompromisom sa stane základným konfliktom tejto historickej tragédie; v skutočnosti si však autori viac všímajú konanie postáv, rozdelených do táborov v boji o moc, čo pramení aj z rozbroja medzi Rastislavom a jeho synovcom Svätoplukom, vladykom nitrianskeho údelného kniežatstva.

A tak je hra naplnená intrigami, úskokmi, zradami, krvavými zrážkami vyúsťujúcimi až k brutálnym vraždám. Veľkosť architektúry, ktorú zvyčajne očakávame od historickej drámy, sa zmenila – v dobrom slova zmysle – na komornejší príbeh, čo umožňuje rýchlejší dejový spád, kompozične podporený aj postulátom troch jednôt.

Hoci autori vychádzajú zo striktnej dejinnej udalosti ich prínos vidíme v dotvorení historických skutočností vlastným hodnotným vkladom, ktorý má rozhodný osobnostný ráz.

Tvorivá fantázia dostala tu podobu i mieru pravdepodobnosti a hodnovernosti s výstižným vykreslením atmosféry doby i konkrétneho prostredia až v takej šírke, že narúša ustálenú knižnú predstavu o našej dávnej histórii.

Tragédia *Bratia* je nekonvečný pohľad na naše dejiny.

Nastofuje však mnohé otázky, ktoré hýbu človekom, ľudstvom. Sú to otázky zrady, morálky, nejednoty a to nielen ako historický jav, lebo cez tieto pojmy je možné uvažovať i o dnešnej dobe cez individuum, spoločenstvá i krajiny.

HLAHO LIKA, ktorú vytvoril Konštantín pre potreby Slovienov, žijúcich na Veľkej Morave je ortografická sústava písma s 38 hláskami, 24 znakmi, údajne na základe gréckej kurzívnej minuskuly a 14 znakov na základe neznámeho písma. Do nej preložil Konštantín Filozof novozákonnú časť biblie (evanjelium sv. Jána) z gréčtiny a k jej osvojeniu viedol aj svojich žiakov na Rastislavovom hradisku. Tento Konštantínov ortografický systém predstihol všetky dovtedajšie systémy živých jazykov. Nový pápež Hadrián II. položením bohoslužobných kníh na oltár hlavných kostolov – Marie Maggiore a sv. Petra schválil Konštantínové hlaholické preklady biblie a tým aj slovanský liturgický jazyk napriek prítomnosti stúpencov iba troch, takzvaných, posvätných jazykov: latinského, gréckeho a hebrejského. Slovanský jazyk sa tak stal už v deviatom storočí štvrtým liturgickým jazykom a nositeľom i ďalšej kultúry slovanských národov.

Z KRONIKY DIVADLA

MAĎARSKÁ DVOJMILIÓNOVÁ METROPOLA – BUDAPEŠŤ – už po niekoľko rokov usporadúva umelecké festivaly s medzinárodnou účasťou. Na jeseň sú to Budapešťianske umelecké týždne a v poslednej marcovej dekáde Budapešťiansky jarný festival. Je to akýsi veľtrh umenia a kultúry v tom najširšom slova zmysle. Za desať dní, od 20. – 29. marca 1987, sa uskutočnilo vyše päťdesiat koncertov vážnej hudby a desiatky koncertov zábavnej a populárnej hudby. Veľký priestor mal i folklór. Bohatá bola i ponuka výstav, športových podujatí atď. Nás však zaujímalo prevodvšetkým divadlo. Návštevník si má možnosť vybrať z troch desiatok operných, operetných, baletných, činoherných a bábkových budapešťianskych divadiel naozaj to najoptimálnejšie. Zo zahraničných, reprezentatívnych hudobných telies, sa na ústrednom plagáte objavili i reprezentanti dramatického umenia: Židovské hudobné komorné divadlo z Moskvy, Divadlo La Zattera di Babele, Londýnske divadlo pantomímy a – Divadlo Andreja Bagara z Nitry, ktoré v dňoch 20. – 25. marca vystupovalo na javisku, v súčasnosti najlepšieho maďarského súboru, Divadla Józsefa Katonu. Milo nás prekvapilo nielen srdečné prijatie, ale aj široká publicita v novinách. Predstavenia Moliérovho Meštiaka šľachticom a Feldekovej parafrázy Utekajte, slečna Nituš! boli vypredané a živý ohlas divákov nás utvrdil o správnosti výberu hier a o dobrej umeleckej úrovni nášho divadla. V rámci tohto bohatého kultúrneho programu sa zišla i Medzinárodná asociácia kritikov (AICT). Na sympóziu sa diskutovalo o práci divadelnej teoretickej fronty, ktorá by mala prispievať k tomu, aby divadlo ešte účinnejšie pomáhalo ľuďom a spoločnosti pri utváraní skutočných humánnych vzťahov a porozumenia. Účasť nášho divadla na Budapešťianskom jarnom festivale bol dobrou školou pre našu ďalšiu prácu.

Program DIVADLA ANDREJA BAGARA V NITRE č. 3/1987
k tragédii Ivana Hudeca a Petra Valu BRATIA. Zodpovedná
redaktorka zasl. um. HILDA AUGUSTOVIČOVÁ. Redakcia
a grafická úprava PhDr. JÁN LACA. Návrh obálky Pavel
Meluš. Fotografie zo skúšok: Pavol Dřížhal. Povoľené prípisom
PK, číslo HS 10778/53. Vytlačili Nitrianske tlačiarne, n. p.,
Nitra. Cena Kés 3.–

